Samling af Afgørelser

DOMSTOLENS DOM (Første Afdeling)

8. december 2016 *

»Præjudiciel forelæggelse — tjenesteydelser leveret af procesfuldmægtige — takst — domstole — ingen mulighed for fravigelse«

I de forenede sager C-532/15 og C-538/15,

angående anmodninger om præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 267 TEUF, indgivet af Audiencia Provincial de Zaragoza (den regionale domstol i Zaragoza, Spanien) og af Juzgado de Primera Instancia de Olot (retten i første instans i Olot, Spanien) ved afgørelser af 22. og 18. september 2015, indgået til Domstolen henholdsvis den 9. og den 15. oktober 2015, i sagerne:

Eurosaneamientos SL,

Entidad Urbanística Conservación Parque Tecnológico de Reciclado López Soriano,

UTE PTR Acciona Infraestructuras SA

mod

ArcelorMittal Zaragoza SA,

procesdeltagere:

Consejo General de Procuradores de España (sag C-532/15),

og

Francesc de Bolós Pi

mod

Urbaser SA (sag C-538/15),

har

DOMSTOLEN (Første Afdeling)

sammensat af afdelingsformanden, R. Silva de Lapuerta, og dommerne E. Regan, J.-C. Bonichot, A. Arabadjiev og S. Rodin (refererende dommer),

generaladvokat: M. Wathelet

* * Processprog: engelsk.

justitssekretær: fuldmægtig X. Lopez Bancalari,

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter retsmødet den 15. september 2016,

efter at der er afgivet indlæg af:

— Eurosaneamientos SL ved abogados J. Garcia-Gallardo Gil-Fournier, A. Guerrero Righetto og A. Rada Pumariño samt procurador J. Issern Longares

— Francesc de Bolós Pi ved abogados J. García-Gallardo Gil-Fournier, A. Guerrero Righetto og A. Figueras Sabater samt procurador F. de Bolós Pi

— Urbaser SA ved abogados J. Badía Armengol og L. Ruz Gutiérrez samt procurador J. Pons Arau

— Consejo General de Procuradores de España ved abogados A. Guerrero Righetto og J. García-Gallardo Gil-Fournier samt procurador J. Estévez Fernández-Novoa

— den spanske regering ved S. Centeno Huerta og M. García-Valdecasas Dorrego, som befuldmægtigede

— den nederlandske regering ved M. Bulterman, M. de Ree og C. Schillemans, som befuldmægtigede

— den østrigske regering ved C. Pesendorfer, som befuldmægtiget

— Europa-Kommissionen ved H. Tserepa-Lacombe, C. Urraca Caviedes og J. Rius, som befuldmægtigede,

og idet Domstolen efter at have hørt generaladvokaten har besluttet, at sagen skal pådømmes uden forslag til afgørelse,

afsagt følgende

Dom

1 Anmodningerne om præjudiciel afgørelse vedrører fortolkningen af artikel 4, stk. 3, TEU, artikel 56 TEUF og 101 TEUF, artikel 47 i Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder (herefter »chartret«) samt artikel 4 og 15 i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2006/123/EF af 12. december 2006 om tjenesteydelser i det indre marked (EUT 2006, L 376, s. 36).

2 Anmodningerne er blevet indgivet i forbindelse med to tvister mellem dels Eurosaneamientos SL, Entidad Urbanística Conservación Parque Tecnológico de reciclado López Soriano og UTE PTR Acciona Infraestructuras SA på den ene side og ArcelorMittal Zaragoza SA på den anden side, dels Francesc de Bolós Pi og Urbaser SA vedrørende procesfuldmægtiges salærer.

Retsforskrifter

EU-retten

3 Artikel 4, nr. 8), i direktiv 2006/123 har følgende ordlyd:

»I dette direktiv forstås ved:

[…]

8) »tvingende almene hensyn«: hensyn, der er anerkendt som sådan i Domstolens praksis, herunder følgende: den offentlige orden, den offentlige sikkerhed, tryghed for borgerne, den offentlige sundhed, bevarelsen af den finansielle balance i de sociale sikringsordninger, beskyttelsen af forbrugerne, tjenestemodtagerne og arbejdstagerne, retfærdige handelstransaktioner, bekæmpelse af bedrageri, beskyttelsen af miljøet, herunder bymiljøet, dyresundheden, intellektuelle ejendomsrettigheder, bevarelsen af den nationale historiske og kunstneriske arv samt social- og kulturpolitiske målsætninger

[…]«

4 Direktivets artikel 15, stk. 2, litra g), og stk. 3, fastsætter:

»2. Medlemsstaterne undersøger, om deres retssystem gør adgangen til at optage eller udøve servicevirksomhed betinget af, at et eller flere af følgende ikke-diskriminerende krav er opfyldt:

[…]

g) minimums- og/eller maksimumspriser, som tjenesteyderen skal overholde

[…]

3. Medlemsstaterne sikrer sig, at de i stk. 2 omhandlede krav opfylder følgende betingelser:

a) Forbud mod forskelsbehandling: Kravene er hverken direkte eller indirekte diskriminerende på grundlag af nationalitet eller – for selskabers vedkommende – det vedtægtsmæssige hjemsteds beliggenhed.

b) Nødvendighed: Kravene er begrundet i et tvingende alment hensyn.

c) Proportionalitet: Kravene sikrer opfyldelsen af det tilsigtede mål, de går ikke ud over, hvad der er nødvendigt for at nå dette mål, og dette mål kan ikke nås gennem andre, mindre indgribende foranstaltninger.

[…]«

Spansk ret

5 Hvervet som procesfuldmægtig er hovedsageligt reguleret ved Ley Orgánica 6/1985 del Poder Judicial (organisk lov nr. 6/1985 om retsvæsenet) af 1. juli 1985 (BOE nº157 af 2.7.1985), og den procesfuldmægtiges intervention under en sag er reguleret ved Ley 1/2000 de Enjuiciamiento Civil (lov nr. 1/2000 om civil retspleje) af 7. januar 2000 (BOE nr.°7 af 8.1.2000, herefter

»civilprocesloven«). Den procesfuldmægtiges opgave er i det væsentlige at repræsentere parterne under sagen og samarbejde effektivt med de retslige organer med henblik på at fremme en korrekt afvikling af proceduren. Disse opgaver er adskilt fra og uforenelige med advokaters opgaver.

6 Civilproceslovens artikel 242, stk. 4, bestemmer:

»De salærer, der tilkommer embedsmænd, procesfuldmægtige og fagfolk, fastsættes i forhold til den salærordning, disse er underlagt.«

7 Real Decreto nº1373/2003 por el que se aprueba el arancel de derechos de los procuradores de los tribunales (kongeligt dekret nr. 1373/2003 om godkendelse af taksterne for procesfuldmægtiges salærer) af 7. november 2003 (BOE nr. 278 af 20.11.2003), som ændret ved Real Decreto nº1/2006 (kongeligt dekret nr. 1/2006) af 13. januar 2006 (BOE nr. 24 af 28.1.2006, herefter »det kongelige dekret nr. 1373/2003«), fastsætter dels størrelsen af de procesfuldmægtiges salær til et forud fastsat beløb, som den procesfuldmægtige og dennes klient kan forhandle om, men som ikke kan forhøjes eller nedsættes med mere end 12%, dels loftet pr. sag i forhold til tvistens værdi. Som følge af de lovgivningsmæssige ændringer, der blev foretaget i 2010, er det højeste samlede beløb, en procesfuldmægtig kan modtage i salær i forbindelse med den samme sag, retshandling eller procedure, blevet fastsat til 300 000 EUR.

8 Direktiv 2006/123 er blevet gennemført i spansk ret ved Ley 17/2009 sobre el libre acceso a las actividades de servicios y su ejercicio (lov nr. 17/2009 om fri adgang til tjenesteydelser og udøvelse heraf) af 23. november 2009 (BOE nr. 283 af 24.11.2009).

Tvisterne i hovedsagerne og de præjudicielle spørgsmål

Sag C-532/15

9 I forbindelse med en sag mellem på den ene side Eurosaneamientos SL, Entidad Urbanística Conservación Parque Tecnológico de reciclado López Soriano og UTE PTR Acciona Infraestructuras SA (herefter »Eurosaneamientos m.fl.«) og på den anden side ArcelorMittal Zaragoza vedrørende ansvar uden for kontraktforhold blev det sidstnævnte selskab pålagt at betale sagsomkostningerne. På anmodning fra Eurosaneamientos m.fl. foretog justitssekretæren ved Audiencia Provincial de Zaragoza (den regionale domstol i Zaragoza, Spanien) en efterprøvelse af sagsomkostningerne.

10 ArcelorMittal Zaragoza anfægtede den nævnte efterprøvelse med den begrundelse, at salæret til den procesfuldmægtig, der havde repræsenteret Eurosaneamientos m.fl., var uretmæssigt, og at salærerne til de sidstnævnte selskabers advokat var uretmæssige og for høje. Justitssekretæren ved Audiencia Provincial de Zaragoza (den regionale domstol i Zaragoza) satte omkostningerne ned til 17 558,70 EUR inklusive merværdiafgift (moms) for så vidt angår advokatens salær og til 2 793,56 EUR inklusive moms i salær til procesfuldmægtigen.

11 Eurosaneamientos m.fl. har anlagt sag til prøvelse af justitssekretærens afgørelse for Audiencia Provincial de Zaragoza (den regionale domstol i Zaragoza).

12 Den 12. februar 2015 afsagde den nævnte domstol tre kendelser i forbindelse med proceduren vedrørende fastsættelse af sagsomkostningerne, hvorved den forkastede indsigelserne fra Eurosaneamientos m.fl., for så vidt som disse vedrørte advokaternes salærer, og den opfordrede parterne til at udtale sig om, hvorvidt den i artikel 267 TEUF fastsatte procedure skulle indledes med hensyn til omkostningerne vedrørende den procesfuldmægtiges tjenesteydelser, og nærmere bestemt den takst, i henhold til hvilken beløbet på de nævnte omkostninger fastsættes.

13 Audiencia Provincial de Zaragoza (den regionale domstol i Zaragoza) ønsker oplyst, om systemet til aflønning af procesfuldmægtige i Spanien er foreneligt med EU-retten. Den nævnte domstol har særligt anført, at det synes at fremgå af Domstolens dom af 19. februar 2002, Arduino (C-35/99, EU:C:2002:97), og af 5. december 2006, Cipolla m.fl. (C-94/04 og C-202/04, EU:C:2006:758), at betingelserne for, at der ikke forelægger en adfærd, som er i strid med konkurrencereglerne, er, at staten for det første ikke har givet afkald på sin beslutningsbeføjelse eller på at efterprøve gennemførelsen af den nævnte takst, og at domstolene for det andet under visse særlige omstændigheder kan fravige de fastsatte maksimums- og minimumsbeløb.

14 I denne henseende er den nævnte domstol af den opfattelse, at domstolsprøvelsen er begrænset til en efterprøvelse af, om den ved det kongelige dekret nr. 1373/2003 fastsatte takst er anvendt korrekt, uden at det under særlige omstændigheder og ved en behørigt begrundet afgørelse er muligt at fravige de ved denne takst fastsatte grænser eller at kontrollere, om det krævede beløb står i forhold til den leverede tjenesteydelse. Den nævnte domstol har ligeledes anført, at det fremgår af retspraksis fra Tribunal Constitucional (forfatningsdomstol, Spanien), at de nationale domstoles graduering af procesfuldmægtiges salærer udgør en fortolkning contra legem af national ret.

15 Audiencia Provincial de Zaragoza (den regionale domstol i Zaragoza), som er af den opfattelse, at det påhviler Domstolen at fortolke de i direktiv 2006/123 indeholdte begreber »tvingende alment hensyn«, »nødvendighed« og »proportionalitet«, ønsker endvidere oplyst, om de nationale domstole – i tilfælde, hvor en statslig lovramme fastsætter taksten for tjenesteydelserne og indeholder en stiltiende erklæring om, at der foreligger et tvingende alment hensyn – må efterprøve, om en sådan begrænsning af den frie udveksling af tjenesteydelser er begrundet i hensynet til almenvellet. Den nævnte domstol ønsker ligeledes oplyst, om de nationale domstole, såfremt en sådan begrundelse ikke foreligger, må undlade at anvende denne takst eller graduere de heri indeholdte beløb, selv om det fremgår af praksis fra Tribunal Constitucional (forfatningsdomstol), at en afgørelse fra de nationale domstole i denne retning udgør en fortolkning contra legem.

16 Endelig er den forelæggende ret af den opfattelse, at den bindende fastsættelse af prisen for bestemte tjenesteydelser, uafhængigt af det faktisk udførte arbejde og af eventuelle særlige forhold i den konkrete sag, bortset fra tvistens værdi, kan udgøre en tilsidesættelse af retten til en retfærdig rettergang som omhandlet i artikel 6 i den europæiske konvention til beskyttelse af menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder, undertegnet i Rom den 4. november 1950 (herefter »EMRK«), og i chartrets artikel 47, for så vidt som parten i tvisten gennem sagsomkostningerne kan blive pålagt forud fastsatte omkostninger uden at være i stand til at sikre sig, at disse er forholdsmæssige eller begrundet, hvilket forhold kan udgøre en faktisk hindring for anlæggelse af et søgsmål, hvis udfald er usikkert eller tvivlsomt.

17 På denne baggrund har Audiencia Provincial de Zaragoza (den regionale domstol i Zaragoza) besluttet at udsætte sagen og forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:

»1) Er en af en stat fastsat ordning, hvorved staten pålægges at kontrollere fastsættelsen af procesfuldmægtiges salærer – idet den ved lov fastlægger det nøjagtige og lovpligtige salær, og navnlig i forbindelse med fordelingen af sagsomkostningerne giver domstolene mulighed for i sidste ende at kontrollere fastsættelsen af salærerne i hver enkelt sag, selv om dette er begrænset til en kontrol af, at ordningen er anvendt korrekt, uden at domstolen i visse undtagelsestilfælde ved begrundet afgørelse kan fravige de grænser, der er fastsat i salærordningen – i overensstemmelse med artikel 4, stk. 3, [TEU] og artikel 101 TEUF?

2) Giver den afgrænsning af begreberne »tvingende almene hensyn«, »proportionalitet« og »nødvendighed« i artikel 4 og 15 i [direktiv 2006/123], som Domstolen har foretaget – i tilfælde, hvor staten har fastsat en ordning om fastsættelse af priserne for tjenesterne, og hvor der i mangel af en regulering heraf i gennemførelsesbestemmelserne antages at foreligge en stiltiende erklæring om, at der foreligger tvingende almene hensyn, selv om en sammenholdelse med

Unionens retsinstansers retspraksis ikke gør det muligt at fastholde den – en medlemsstats domstole mulighed for at fastslå, at der i et konkret tilfælde foreligger en begrænsning, der ikke kan begrundes i almene hensyn, og således for at tilpasse eller undlade at anvende den ordning, der regulerer procesfuldmægtiges salærer?

3) Kan fastsættelsen af en ordning med disse kendetegn være i strid med retten til en retfærdig rettergang, således som denne fortolkes af Domstolen?«

Sag C-538/15

18 Francesc de Bolós Pi, som er en spansk procesfuldmægtig, anlagde sag mod Urbaser SA med påstand om betaling af 66 912,73 EUR, med tillæg af de tilsvarende lovbestemte renter og sagsomkostningerne, for det salær, han har til gode i aflønning for sin intervention i to af ham anlagte forvaltningsretssager.

19 Urbaser SA har gjort gældende, at det af Francesc de Bolós Pi krævede salær er for højt, idet det ikke står i forhold til den arbejdsbyrde, som de nævnte sager har indebåret for sidstnævnte, der har begrænset sig til at indgive ni indlæg i en sag og tre i den anden. Urbaser SA er desuden af den opfattelse, at de retslige organer skal kunne fastsætte de procesfuldmægtiges salær i forhold til det udførte arbejde, og at en fastsættelse af salær, der foretages alene på grundlag af beløbet i det kongelige dekret nr. 1373/2003, udgør en tilsidesættelse af princippet om fri konkurrence og dermed af artikel 4, stk. 3, TEU og af direktiv 2006/123, hvilket begrunder, at der indgives en præjudiciel anmodning til Domstolen.

20 Urbaser SA har ligeledes gjort gældende, at der mellem parterne forelå en mundtlig aftale, hvorefter den procesfuldmægtiges salær blev begrænset til 2 000 EUR. Ikke desto mindre har Francesc de Bolós Pi, stadig ifølge Urbaser SA, besluttet ikke at overholde denne aftale, hvilket den ledende advokat i de sager, der ligger til grund for det opkrævede salær, har bekræftet for den forelæggende ret.

21 Ved kendelse af 23. juli 2015 opfordrede Juzgado de Primera Instancia de Olot (retten i første instans i Olot, Spanien) parterne til at fremsætte deres bemærkninger til muligheden for at anmode Domstolen om en præjudiciel afgørelse.

22 Ligesom Audiencia Provincial de Zaragoza (den regionale domstol i Zaragoza) ønsker Juzgado de Primera Instancia de Olot (retten i første instans i Olot) for det første oplyst, om det kongelige dekret nr. 1373/2003, henset til Domstolens praksis, er foreneligt med artikel 101 TEUF, sammenholdt med artikel 4, stk. 3, TEU. Den nævnte ret har bl.a. anført, at civilproceslovens artikel 245, stk. 2, ikke gør det muligt for de nationale domstole at fravige de grænser, der er fastsat af taksterne i det nævnte kongelige dekret. For det andet ønsker den nævnte ret oplyst, om det nævnte kongelige dekret er foreneligt med direktiv 2006/123, som bestemmer, at der kun kan fastsættes minimumspriser for tjenesteydelser, når det er nødvendigt, og at disse minimumspriser skal være begrundet i et tvingende alment hensyn og være begrundede. For det tredje er den nævnte ret af den opfattelse, at den omstændighed, at det er umuligt at anfægte de ved denne takst fastsatte beløber som følge af, at de er uforholdsmæssige eller for høje eller ikke er i overensstemmelse med det udførte arbejde, kan vise sig at være uforenelig med EMRK, dvs. med retten til en retfærdig rettergang.

23 På denne baggrund har Juzgado de Primera Instancia de Olot (retten i første instans i Olot) besluttet at udsætte sagen og forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:

»1) Er artikel 101 TEUF, sammenholdt med artikel 10 TEU[F] og artikel 4, stk. 3, TEU, forenelig med de bestemmelser vedrørende procesfuldmægtiges salærer, som er fastsat i [det kongelige dekret nr. 1373/2003], hvorefter honoreringen af procesfuldmægtige underlægges en taksttabel eller

minimumstarif, som udelukkende kan hæves eller sænkes med 12%, og når medlemsstatens myndigheder, herunder retterne, [ikke] har mulighed for at fravige disse minimumsgrænser, end ikke i tilfælde af at der foreligger ekstraordinære omstændigheder?

2) Såfremt den nævnte lovbestemte tarif anvendes uden brug af de minimumsgrænser, der er fastsat heri, kan forekomsten af et væsentligt misforhold mellem det reelt udførte arbejde og størrelsen af de salærer, der skal betales som følge af en anvendelse af tariffen, da anses for ekstraordinære omstændigheder?

3) Er artikel 56 TEUF forenelig med [det kongelige dekret nr. 1373/2003]?

4) Opfylder [det nævnte kongelige dekret] kravene om nødvendighed og proportionalitet i artikel 15, stk. 3, i direktiv 2006/123[…]?

5) Omfatter [EMRK's] artikel 6 […] retten til at kunne forsvare sig effektivt mod en fastsættelse af en procesfuldmægtigs salær, som viser sig at være uforholdsmæssigt højt og ikke stemmer overens med det reelt udførte arbejde?«

24 Ved kendelse afsagt af Domstolens præsident den 5. november 2015 er sagerne C-532/15 og C-538/15 blevet forenet med henblik på den skriftlige forhandling, den mundtlige forhandling og dommen.

Om de præjudicielle spørgsmål

Formaliteten

25 Consejo General de Procuradores de España (rådet for procesfuldmægtige i Spanien) har gjort gældende, at de to præjudicielle forelæggelser ikke kan antages til realitetsbehandling, mens den spanske regering og Francesc de Bolós Pi har gjort gældende, at den præjudicielle forelæggelse i sag C-538/15 ikke kan antages til realitetsbehandling, i det væsentlige med den begrundelse, at det, henset til national ret, ikke er nødvendigt med en fortolkning af EU-retten for at løse tvisterne i hovedsagerne. Hvad angår sag C-532/15 tilkommer det alene de nationale domstole at udtale sig om anvendelsen af proportionalitetsprincippet. Hvad angår sag C-538/15 finder de af den forelæggende ret nævnte bestemmelser i det kongelige dekret nr. 1373/2003 ikke anvendelse på tvisten i hovedsagen, idet denne tvist udelukkende er reguleret af den aftale, som den procesfuldmægtige har indgået med sin klient.

26 Det bemærkes, at det fremgår af fast retspraksis, at proceduren efter artikel 267 TEUF er et middel til samarbejde mellem Domstolen og de nationale retter, som giver Domstolen mulighed for at forsyne de nationale retter med de elementer vedrørende fortolkningen af EU-retten, som er nødvendige for, at de kan afgøre de for dem verserende tvister (jf. dom af 6.9.2016, Petruhhin, C-182/15, EU:C:2016:630, præmis 18 og den deri nævnte retspraksis).

27 Inden for rammerne af dette samarbejde tilkommer det udelukkende den nationale ret, for hvilken en tvist er indbragt, og som har ansvaret for den retsafgørelse, der skal træffes, på grundlag af omstændighederne i den konkrete sag at vurdere såvel, om en præjudiciel afgørelse er nødvendig for, at den kan afsige dom, som relevansen af de spørgsmål, den forelægger Domstolen. Når de stillede spørgsmål vedrører fortolkningen af EU-retten, er Domstolen derfor principielt forpligtet til at træffe afgørelse herom (jf. dom af 6.9.2016, Petruhhin, C-182/15, EU:C:2016:630, præmis 19 og den deri nævnte retspraksis).

28 Det følger heraf, at der gælder en formodning for, at de spørgsmål om EU-rettens fortolkning, som den nationale ret har forelagt på baggrund af de retlige og faktiske omstændigheder, som den har ansvaret for at fastlægge – og hvis rigtighed det ikke tilkommer Domstolen at efterprøve – er relevante. Domstolen kan kun afvise en anmodning fra en national ret, såfremt det klart fremgår, at den ønskede fortolkning af EU-retten savner enhver forbindelse med realiteten i hovedsagen eller dennes genstand, når problemet er hypotetisk, eller når Domstolen ikke råder over de faktiske og retlige oplysninger, som er nødvendige for, at den kan foretage en sagligt korrekt besvarelse af de stillede spørgsmål (jf. dom af 6.9.2016, Petruhhin, C-182/15, EU:C:2016:630, præmis 20 og den deri nævnte retspraksis).

29 I denne henseende fremgår det ikke klart af de for Domstolen fremlagte sagsakter, at den ønskede fortolkning af EU-retten savner enhver forbindelse med realiteten i eller genstanden for tvisterne i hovedsagerne.

Realiteten

Indledende bemærkninger

30 Indledningsvis bemærkes, at det fremgår af fast retspraksis, at det som led i den samarbejdsprocedure mellem de nationale retter og Domstolen, som er indført ved artikel 267 TEUF, tilkommer denne at give den nationale ret et hensigtsmæssigt svar, som sætter den i stand til at afgøre den tvist, der verserer for den. Ud fra dette synspunkt påhviler det Domstolen efter omstændighederne at omformulere de spørgsmål, den forelægges (jf. i denne retning dom af 28.4.2016, Oniors Bio, C-233/15, EU:C:2016:305, præmis 30 og den deri nævnte retspraksis).

31 Der må i forbindelse med de foreliggende præjudicielle forelæggelser gøres brug af denne mulighed.

Om det første spørgsmål i sag C-532/15 samt det første og det andet spørgsmål i sag C-538/15

32 Med det første spørgsmål i sag C-532/15 samt det første og det andet spørgsmål i sag C-538/15 ønsker de forelæggende retter nærmere bestemt oplyst, om artikel 101 TEUF, sammenholdt med artikel 4, stk. 3, TEU, skal fortolkes således, at bestemmelsen er til hinder for en national lovgivning som den i hovedsagerne omhandlede, hvorefter de procesfuldmægtiges salær underlægges en takst, der kun kan hæves eller sænkes med 12%, og hvis korrekte anvendelse de nationale domstole nøjes med at efterprøve, uden at de har mulighed for under særlige omstændigheder at fravige de ved denne takst fastsatte grænser.

33 Indledningsvis skal det i modsætning til de af Eurosaneamientos m.fl., Consejo General de Procuradores de España (rådet for procesfuldmægtige i Spanien) og den østrigske regering fremførte argumenter bemærkes, at de ved det kongelige dekret nr. 1373/2003 fastsatte salærer kan påvirke handelen mellem medlemsstaterne som omhandlet i artikel 101, stk. 1, TEUF og artikel 102 TEUF, idet de omfatter hele en medlemsstats område (jf. i denne retning kendelse af 5.5.2008, Hospital Consulting m.fl., C-386/07, ikke trykt i Sml., EU:C:2008:256, præmis 18 og den deri nævnte retspraksis).

34 Selv om det er korrekt, at artikel 101 TEUF og 102 TEUF udelukkende vedrører virksomheders adfærd og ikke omfatter love eller administrative bestemmelser, som er fastsat af medlemsstaterne, fremgår det ikke desto mindre, at disse artikler, sammenholdt med artikel 4, stk. 3, TEU, der opstiller en samarbejdsforpligtelse, pålægger medlemsstaterne ikke at indføre eller opretholde foranstaltninger – selv ikke i form af love eller administrative bestemmelser – som kan være til skade for den tilsigtede virkning af de for virksomhederne gældende konkurrenceregler (jf. i denne retning kendelse af 5.5.2008, Hospital Consulting m.fl., C-386/07, ikke trykt i Sml., EU:C:2008:256, præmis 19 og den deri nævnte retspraksis).

35 Det fremgår af fast retspraksis, at der foreligger en tilsidesættelse af artikel 4, stk. 3, TEU og artikel 101 TEUF, såfremt en medlemsstat enten foreskriver eller fremmer indgåelse af aftaler i strid med artikel 101 TEUF eller forstærker sådanne aftalers virkninger, eller såfremt den fratager de af medlemsstaten udstedte retsforskrifter deres statslige karakter ved at uddelegere ansvaret for at træffe beslutninger om økonomisk intervention til private erhvervsdrivende (jf. dom af 5.12.2006, Cipolla m.fl., C-94/04 og C-202/04, EU:C:2006:758, præmis 47 og den deri nævnte retspraksis).

36 Med henblik på at efterprøve, om den i hovedsagerne omhandlede lovgivning er blevet frataget sin statslige karakter af Kongeriget Spanien, skal det undersøges dels, om sidstnævnte har uddelegeret udarbejdelsen af taksten på procesfuldmægtiges salær til private erhvervsdrivende, i det foreliggende tilfælde de procesfuldmægtiges faglige sammenslutninger (jf. i denne retning dom af 19.2.2002, Arduino, C-35/99, EU:C:2002:97, præmis 36, og af 5.12.2006, Cipolla m.fl., C-94/04 og C-202/04, EU:C:2006:758, præmis 48, samt kendelse af 5.5.2008, Hospital Consulting m.fl., C-386/07, ikke trykt i Sml., EU:C:2008:256, præmis 21), dels, om udmålingen af de procesfuldmægtiges salærer fortsat er undergivet statskontrol (jf. i denne retning dom af 19.2.2002, Arduino, C-35/99, EU:C:2002:97, præmis 42, og af 5.12.2006, Cipolla m.fl., C-94/04 og C-202/04, EU:C:2006:758, præmis 51, samt kendelse af 5.5.2008, Hospital Consulting m.fl., C-386/07, ikke trykt i Sml., EU:C:2008:256, præmis 24).

37 I denne henseende fremgår det af forelæggelsesafgørelsen i sag C-532/15, at det kongelige dekret nr. 1373/2003 udgør en retsnorm, som er fastsat af staten. Den spanske regering har desuden i sit skriftlige indlæg anført, at det nævnte dekret ikke er blevet udarbejdet af de procesfuldmægtiges faglige sammenslutninger, men at der er tale om en statslig norm, som er blevet godkendt af det spanske ministerråd i overensstemmelse med den almindelige procedure for udarbejdelse af dekreter.

38 Hvad desuden angår proceduren for udmålingen af de procesfuldmægtiges salærer fremgår det af forelæggelsesafgørelserne, at denne procedure henhører under de nationale domstoles kompetence. I denne henseende har de forelæggende retter anført, at de nationale retsinstanser ved udmålingen af salærerne er bundet af de beløb, der er fastsat ved den ved det kongelige dekret nr. 1373/2003 fastlagte takst, og at de hverken har beføjelse til at fravige denne takst i særlige tilfælde eller efterprøve, hvorvidt salærerne står i forhold til den leverede tjenesteydelse.

39 Det fremgår ligeledes af forelæggelsesafgørelserne, at det kongelige dekret nr. 1373/2003 fastsætter dels en mulighed for en procesfuldmægtig og dennes klient til at fravige de ved dette kongelige dekret fastsatte salærbeløb med 12% i opadgående eller nedadgående retning, dels et samlet loft for det salær, som en procesfuldmægtig kan oppebære i en og samme sag. Det fremgår af den spanske regerings skriftlige indlæg, at det nævnte kongelige dekret ligeledes fastsætter såvel en mulighed for, undtagelsesvist og efter tilladelse fra en domstol, at fravige de ved dekretet fastsatte maksimumsbeløb som en ret for klienterne til i forbindelse med proceduren for efterprøvelsen af omkostningerne at anfægte unødige, frivillige eller overflødige udgifter eller udgifter, der ikke er lovfæstet, eller de salærer, som ikke er affødt inden for rammerne af en tvist.

40 På denne baggrund kan Kongeriget Spanien ikke foreholdes at have uddelegeret beføjelsen til at udarbejde en national lovgivning, som denne medlemsstat har udarbejdet og fastsat i henhold til den almindelige lovgivningsmæssige procedure, eller gennemførelsen heraf til de procesfuldmægtiges faglige sammenslutninger, blot fordi de nationale domstole i forbindelse med proceduren for udmåling af procesfuldmægtiges salærer er forpligtet til at overholde bestemmelserne i den nævnte lovgivning.

41 Af de grunde, der er anført i nærværende doms præmis 37-39, kan den nævnte medlemsstat heller ikke foreholdes at have pålagt eller fremmet de procesfuldmægtiges faglige sammenslutningers indgåelse af aftaler i strid med artikel 101 TEUF eller at have forstærket virkningerne heraf eller have pålagt eller fremmet misbrug af dominerende stilling i strid med artikel 102 TEUF eller forstærket virkningerne af et sådant misbrug (jf. i denne retning kendelse af 5.5.2008, Hospital Consulting m.fl., C-386/07, ikke trykt i Sml., EU:C:2008:256, præmis 26 og den deri nævnte retspraksis).

42 Henset til samtlige ovenstående betragtninger skal det første spørgsmål i sag C-532/15 samt det første og det andet spørgsmål i sag C-538/15 besvares med, at artikel 101 TEUF, sammenholdt med artikel 4, stk. 3, TEU, skal fortolkes således, at bestemmelsen ikke er til hinder for en national lovgivning som den i hovedsagerne omhandlede, hvorefter de procesfuldmægtiges salær underlægges en takst, der kun kan hæves eller sænkes med 12%, og hvis korrekte anvendelse de nationale domstole nøjes med at efterprøve, uden at de har mulighed for under særlige omstændigheder at fravige de ved denne takst fastsatte grænser.

Om det andet spørgsmål i sag C-532/15 samt det tredje og det fjerde spørgsmål i sag C-538/15

43 Med det andet spørgsmål i sag C-532/15 samt det tredje og det fjerde spørgsmål i sag C-538/15 ønsker de forelæggende retter nærmere bestemt oplyst, om artikel 56 TEUF skal fortolkes således, at bestemmelsen er til hinder for en national lovgivning som den i hovedsagerne omhandlede, for så vidt som de nationale domstole finder, at den nævnte lovgivning ikke kan begrundes i et tvingende alment hensyn som omhandlet i artikel 4, nr. 8), i direktiv 2006/123, og for så vidt som lovgivningen ikke opfylder kravet om proportionalitet og om nødvendighed som omhandlet i direktivets artikel 15, stk. 2, litra g), og artikel 15, stk. 3.

44 Det bemærkes, at det fremgår af Domstolens faste praksis, at Domstolen bl.a. kun kan afslå at træffe afgørelse vedrørende et præjudicielt spørgsmål fra en national ret, når det klart fremgår, at den EU-retlige bestemmelse, der er forelagt Domstolen til fortolkning, ikke kan finde anvendelse (jf. kendelse af 12.5.2016, Security Service m.fl., C-692/15 – C-694/15, EU:C:2016:344, præmis 22 og den deri nævnte retspraksis).

45 I denne henseende bemærkes, at for så vidt som anmodningerne om præjudiciel afgørelse vedrører den i hovedsagerne omhandlede lovgivnings forenelighed med bestemmelserne i EUF-traktaten om den frie udveksling af tjenesteydelser, finder disse bestemmelser ikke anvendelse på en situation, hvor samtlige elementer er begrænset til en enkelt medlemsstat (jf. i denne retning kendelse af 12.5.2016, Security Service m.fl., C-692/15 – C-694/15, EU:C:2016:344, præmis 23 og den deri nævnte retspraksis, og dom af 15.11.2016, Ullens de Schooten, C-268/15, EU:C:2016:874, præmis 47).

46 Domstolen har fastslået, at de konkrete elementer, der gør det muligt at fastslå, at der består en forbindelse mellem bestemmelserne i EUF-traktaten om den frie udveksling af tjenesteydelser og genstanden for eller omstændighederne i en tvist, hvor samtlige elementer er begrænset til en medlemsstat, skal fremgå af forelæggelsesafgørelsen (jf. i denne retning dom af 15.11.2016, Ullens de Schooten, C-268/15, EU:C:2016:874, præmis 54).

47 I forbindelse med en situation, hvor samtlige elementer er begrænset til en enkelt medlemsstat, tilkommer det følgelig den forelæggende ret i overensstemmelse med kravene i artikel 94 i Domstolens procesreglement at oplyse Domstolen om, på hvilken måde den ved den forelæggende ret verserende tvist – på trods af, at den er af rent intern karakter – frembyder en tilknytning til de EU-retlige bestemmelser om de grundlæggende friheder, som gør den ønskede præjudicielle fortolkning nødvendig for løsningen af denne tvist (jf. i denne retning dom af 15.11.2016, Ullens de Schooten, C-268/15, EU:C:2016:874, præmis 55).

48 Det fremgår imidlertid på ingen måde af anmodningerne om præjudiciel afgørelse, at der er forhold knyttet til enten parterne i sagerne for de nationale domstole eller til disse parters virksomhed, som ikke er begrænset til den enkelte pågældende medlemsstat. Endvidere har de forelæggende retter ikke anført, på hvilken måde de ved disse retter verserende tvister – på trods af, at de er af rent intern karakter – frembyder en tilknytning til de EU-retlige bestemmelser om de grundlæggende friheder, som gør den ønskede præjudicielle fortolkning nødvendig for løsningen af disse tvister.

49 På denne baggrund må det fastslås, at anmodningerne om præjudiciel afgørelse ikke indeholder konkrete oplysninger, der gør det muligt at fastslå, at artikel 56 TEUF kan finde anvendelse på omstændighederne i tvisterne i hovedsagerne.

50 Henset til de ovenstående betragtninger må det fastslås, at Domstolen ikke har kompetence til at besvare det andet spørgsmål i sag C-532/15 samt det tredje og det fjerde spørgsmål i sag C-538/15, som er forelagt af henholdsvis Audiencia Provincial de Zaragoza (den regionale domstol i Zaragoza) og Juzgado de Primera Instancia de Olot (retten i første instans i Olot).

Om det tredje spørgsmål i sag C-532/15 og det femte spørgsmål i sag C-538/15

51 Med det tredje spørgsmål i sag C-532/15 og det femte spørgsmål i sag C-538/15 ønsker de forelæggende retter nærmere bestemt oplyst, om chartrets artikel 47 skal fortolkes således, at bestemmelsen er til hinder for en national lovgivning som den i hovedsagerne omhandlede, der ikke gør det muligt for klienter effektivt at anfægte den procesfuldmægtiges salær, når salæret er uforholdsmæssigt og ikke svarer til det faktisk udførte arbejde.

52 Det fremgår af Domstolens faste praksis, at de grundlæggende rettigheder, der er sikret ved Unionens retsorden, kan anvendes i alle situationer, der reguleres af EU-retten, men ikke uden for sådanne situationer. Det er af denne grund, at Domstolen allerede har udtalt, at den ikke kan bedømme en national lovgivning i henhold til chartret, når denne lovgivning ikke er omfattet af EU-retten. Når en sådan lovgivning er omfattet af EU-rettens anvendelsesområde, skal Domstolen derimod inden for rammerne af en anmodning om præjudiciel afgørelse give alle de oplysninger med hensyn til fortolkningen, som kræves, for at den nationale ret kan vurdere, om denne lovgivning er i overensstemmelse med de grundlæggende rettigheder, som Domstolen skal beskytte (jf. i denne retning dom af 26.2.2013, Åkerberg Fransson, C-617/10, EU:C:2013:105, præmis 19 og den deri nævnte retspraksis).

53 Det bør følgelig undersøges, om de retlige situationer, der har givet anledning til hovedsagerne, er omfattet af EU-rettens anvendelsesområde.

54 Inden for rammerne af de foreliggende anmodninger om præjudiciel afgørelse regulerer den i hovedsagerne omhandlede nationale lovgivning generelt visse omkostninger på retsplejeområdet. Den har ikke til formål at gennemføre EU-retlige bestemmelser. EU-retten indeholder desuden ingen specifikke retsforskrifter på området eller retsforskrifter, der kan påvirke denne nationale lovgivning (jf. i denne retning dom af 27.3.2014, Torralbo Marcos, C-265/13, EU:C:2014:187, præmis 32).

55 Det fremgår ikke af forelæggelsesafgørelserne, at genstanden for tvisterne i hovedsagerne indgår i en EU-retlig sammenhæng (jf. analogt dom af 22.12.2010, DEB, C-279/09, EU:C:2010:811, præmis 28 og 29, samt i denne retning kendelse af 28.11.2013, Sociedade Agrícola e Imobiliária da Quinta de S. Paio, C-258/13, EU:C:2013:810, præmis 23).

56 På denne baggrund må det fastslås, at Domstolen ikke har kompetence til at besvare det tredje spørgsmål i sag C-532/15 og det femte spørgsmål i sag C-538/15, som er forelagt af henholdsvis Audiencia Provincial de Zaragoza (den regionale domstol i Zaragoza) og Juzgado de Primera Instancia de Olot (retten i første instans i Olot).

Sagsomkostningerne

57 Da sagernes behandling i forhold til hovedsagernes parter udgør et led i de sager, der verserer for de forelæggende retter, tilkommer det disse at træffe afgørelse om sagsomkostningerne. Bortset fra nævnte parters udgifter kan de udgifter, som er afholdt i forbindelse med afgivelse af indlæg for Domstolen, ikke erstattes.

På grundlag af disse præmisser kender Domstolen (Første Afdeling) for ret:

1) **Artikel 101 TEUF, sammenholdt med artikel 4, stk. 3, TEU, skal fortolkes således, at bestemmelsen ikke er til hinder for en national lovgivning som den i hovedsagerne omhandlede, hvorefter de procesfuldmægtiges salær underlægges en takst, der kun kan hæves eller sænkes med 12%, og hvis korrekte anvendelse de nationale domstole nøjes med at efterprøve, uden at de har mulighed for under særlige omstændigheder at fravige de ved denne takst fastsatte grænser.**

2) **Den Europæiske Unions Domstol har ikke kompetence til at besvare det andet og det tredje spørgsmål i sag C-532/15 samt det tredje til det femte spørgsmål i sag C-538/15, som er forelagt af henholdsvis Audiencia Provincial de Zaragoza (den regionale domstol i Zaragoza, Spanien) og Juzgado de Primera Instancia de Olot (retten i første instans i Olot, Spanien).**

Underskrifter